

Βιβλιοστάσιον

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΝΕΒΙΣΟΓΛΟΥ, *Ἡ ἱστορία τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σουηδίας καὶ πάσης Σκανδιναβίας (1969-2014)*, Θεσσαλονίκη 2017, σσ. 300.

Ὁ Σεβασμώτατος Μητροπολίτης Παύλος μᾶς παρουσίασε ἀκόμη ἓνα ἀξιόλογο βιβλίον του, πού ἀφορᾷ αὐτὴ τὴ φορὰ τὴν ἱστορία τῆς Μητροπόλεως Σουηδίας. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία μέρη: α) Ἀπὸ τὴν προϊστορία τῆς Μητροπόλεως μέχρι τὴν ἐδραϊωσὴ τῆς τῶ 1969, β) ἀπὸ τὰ ἔτη ἀρχιερατείας τοῦ Μητροπολίτου Πολυεύκτου (1969-1974) καὶ γ) ἀπὸ τῶν ἐτῶν ἀρχιερατείας τοῦ Μητροπολίτου Παύλου (1974-2014). Ὅλο αὐτὸ τὸ ὕλικό πού συγκέντρωσε μὲ πολὺ κόπο καὶ μόχθο τὸ χωρίζει σὲ δεκαεννέα θεματικὰ ἐνότητες. Οἱ τελευταῖες δεκαπέντε θεματικὰ ἐνότητες εἶναι σχεδὸν αὐτοῦσιες ἀπὸ τὸ βιβλίον του μὲ τίτλο *Μητροπολίτου Σουηδίας καὶ πάσης Σκανδιναβίας Παύλου (1974-2014). Τεσσαράκοντα ἔτη ἀρχιερατείας*, Θεσσαλονίκη 2015, σσ. 236, τὸ ὁποῖο παρουσιάσαμε στὸ περιοδικὸ *Θεολογία* 87, τχ. 4 (2016), 286-291. Στὴ συνέχεια θὰ παρουσιάσουμε τὶς πρῶτες τέσσερις θεματικὰ ἐνότητες τοῦ βιβλίου, ἐνῶ τὶς ὑπόλοιπες θὰ ἐντάξουμε σχεδὸν αὐτοῦσιες καὶ θὰ τὶς προσαρμόσουμε μὲ ἀλλαγές, πού προκύπτουν ἀπὸ τὰ νέα στοιχεία τοῦ Μητροπολίτου.

Ἀρχίζει μὲ τὸν προλόγο (σσ. 9-11), στὸν ὁποῖο εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸ πού τὸν ἀξίωσε νὰ γράφει τὸ πάρον πόνημα γιὰ τὴ Μητρό-

πολη πού ὑπηρέτησε σαράντα χρόνια καὶ μεταξὺ ἄλλων σημειώνει: «*Κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο (2014), τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἄνευ προηγουμένης συνενόησεως καὶ ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως ἡμῶν, προέβη ἀκόμψως εἰς τὴν παῦσιν ἡμῶν ἐκ τῶν ἐνεργεία καθηκόντων ὡς Μητροπολίτου Σουηδίας καὶ πάσης Σκανδιναβίας διὰ τῆς μεταθέσεως ἡμῶν εἰς ἄλλην μητρόπολιν. Καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς συνειδήσεως ἡμῶν δὲν ἀπεδέχθημεν τὴν μετάθεσιν, ἀφ' ἑνὸς διὰ λόγους θεολογικοὺς καὶ κανονικοὺς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν λαχοῦσαν ἡμῖν ἀρχῆθεν Ἱερὰν Μητρόπολιν ὡς καὶ ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὴν προσωπικὴν ἡμῶν ἱστορίαν.*

Μετὰ ἀπὸ τὰ περιεχόμενα (13-18) ἀκολουθεῖ τὸ πρῶτο μέρος (19-28) μὲ τίτλο: *Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ Σκανδιναβία*. Ἀναφέρεται στὴν ἱστορία τῆς Ὁρθοδοξίας στὴν Σκανδιναβία, ἀπὸ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἕως τὸ 1617, τὴν ὁποία ἀπαρτίζουν οἱ χῶρες Σουηδία, Νορβηγία, Δανία καὶ Ἰσλανδία καὶ ἀποτελοῦν τὰ ὄρια τῆς δικαιοδοσίας τῆς Μητροπόλεως Σουηδίας καὶ πάσης Σκανδιναβίας. Ὁ Σεβασμώτατος μᾶς δίνει σημαντικὰ πληροφορίες καὶ μαρτυρίες γιὰ τὴν περίοδο αὐτὴ καὶ γιὰ τὴν παρουσία τῆς Ὁρθοδόξης Ἐκκλησίας στὴν περιοχὴ. Κάνει λόγο γιὰ τὴ συνθήκη εἰρήνης τοῦ Stolbova (1617) πού ὑπογράφηκε μεταξὺ Σουηδίας καὶ Ῥωσίας, ἡ ὁποία προέβλεπε τὴ δημιουργία τῆς ἑθνικῆς παροικίας στὴ

Σουηδία. Στη συνέχεια ασχολείται με την ίδρυση και την παρουσία της θωσικής ένορίας της Στοκχόλμης.

Στό δεύτερο μέρος (29-48) γίνεται λόγος για την ιστορική πορεία προς την ίδρυση της Μητροπόλεως Σουηδίας. Αρχικά αναφέρει περιπτώσεις Ελλήνων κληρικών στην Σκανδιναβία και μās παρουσιάζει πολύτιμες μαρτυρίες κληρικών από τὸ 1629 κ.έ. πὸν πέρασαν ἀπὸ τὴν περιοχὴ, ὅπως π.χ. τοῦ Μητροπολίτου Δυρραχίου Χαρίτωνος τοῦ Σαλιβάρα τὸ 1629, τοῦ ἱερομονάχου Σεραφεῖμ τοῦ Μυτιληναίου τὸ 1731 κ.ά. Στη συνέχεια ἀναφέρεται στὴν κόμισσα Εὐφροσύνη Ρίζου Ραγκαβῆ πὸν καταγόταν ἀπὸ Φαναριώτικη οἰκογένεια καὶ γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη τὸ 1815. Ὁ Σεβασμιώτατος μās δίνει πληροφορίες μὲ βάση τὸ προσωπικὸ της ἡμερολόγιο, σὸ ὁποῖο σημειώνει ὅτι ἐκκλησιαζόταν στὴ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία (θωσικὴ) τῆς Στοκχόλμης. Θεωρεῖ ὅτι εἶναι ἡ πρώτη Ἑλληνίδα πὸν ἐγκαταστάθηκε στὴ Σουηδία, ἡ ὁποία ἀπεβίωσε στὶς 29 Ἰουνίου 1886. Ἀκολούθως ἀναφέρεται σὸν Μητροπολίτη Σελευκείας Γερμανὸ τοῦ τότε σχολάρχου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης καὶ στὴν ἐπίσημη ἐπισκέψῃ του στὴ Σουηδία ἀπὸ 10-27 Σεπτεμβρίου τοῦ 1920. Παρακάτω κάνει λόγο γιὰ τὴν ίδρυση τῆς Μητροπόλεως Θυατείρων ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο κατὰ τὸ ἔτος 1922, ἡ ὁποία συμπεριελάμβανε καὶ τοὺς Ὁρθοδόξους τῆς Σκανδιναβίας. Ἐπίσης γιὰ τοὺς μητροπολίτες - ἀρχιεπισκόπους Θυατείρων Γερμανὸ Στηρνόπουλο (1922-1951), Ἀθηναγόρα Καββάδα (1951-1962) καὶ Ἀθηναγόρα Κοκκινάκη (1963-1979) ἀπὸ τὸ 1922 ἕως τὴν ίδρυση τῆς Μητροπόλεως Σουηδίας τὸ 1969. Για τὴν ποιμαντικὴ τοὺς δράση καὶ τὴ σχέση τους μὲ τὴν Ὁρ-

θόδοξη Ἐκκλησία τῆς Σουηδίας. Ἀκολούθως γράφει γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ τῆς Στοκχόλμης, γιὰ τὴ νοσηλεία τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Δωροθέου (1956-1957) σὲ νοσοκομεῖο τῆς Σουηδίας, ὅπου ἐκοιμήθη. Ἀκόμα γιὰ τὴν ἀπόκτηση ναοῦ στὴ Στοκχόλμη καὶ γιὰ ἄλλα γεγονότα. Τέλος ἀναφέρεται στὶς προϋποθέσεις πὸν δὲν ὑπῆρχαν κατὰ τὸ ἔτος 1969 γιὰ τὴν ίδρυση μās αὐτοτελοῦς μητροπόλεως στὴ Σκανδιναβία, διότι ἐντὸς τῶν κανονικῶν ἐκκλησιαστικῶν ὁρίων της δὲν ὑπῆρχαν ὀργανωμένες κοινότητες, κτισμένοι ναοί, κτήρια γιὰ τὴν ἐγκατάσταση τῶν ὑπηρεσιῶν κ.ά.

Τὸ τρίτο μέρος (49-59) ἀφιερώνει στὴν ίδρυση τῆς Μητροπόλεως Σουηδίας, πὸν ἀποφασίστηκε ἀπὸ τὴν Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στὶς 12 Αὐγούστου τοῦ 1969. Ἀναφέρεται σὸν Τόμο ἰδρύσεώς της, τὸν ὁποῖο σχολιάζει. Ἀκολούθως δημοσιεύει τὸ ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ Μητροπολίτου Σουηδίας Πολυεύκτου (1969-1974) καὶ τοῦ ἰδίου. Κάνει λόγο γιὰ τὴ σχέση τῆς Σουηδικῆς Ἐκκλησίας μὲ τὴ Μητρόπολη Σουηδίας καὶ παραθέτει χρονικὸ τῆς Μητροπόλεως Σουηδίας ἀπὸ τὸ 1969 ἕως τὸ 2014.

Στὸ τέταρτο μέρος (61-67) παρουσιάζει τὸν Μητροπολίτη Σουηδίας Πολύευκτο (1969-1974). Σύντομο βιογραφικὸ του, τὴν ἐκλογή του στὶς 12 Αὐγούστου τοῦ 1969, τὴν ἐνθρόνισή του στὶς 8 Φεβρουαρίου τοῦ 1970 σὸ παρεκκλήσι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Στοκχόλμης καὶ τὴν ἀνάληψη τῶν ἀρχιερατικῶν καθηκόντων του. Τὴν ἀποχωρήσή του ἀπὸ τὴ Μητρόπολη γιὰ τίς ἀντιξοότητες, ἀντιδράσεις καὶ τίς δυσχέρειες πὸν ἀντιμετώπισε γιὰ τὴ διοργάνωσή της, καθὼς καὶ τὴν πικρία καὶ ἀπογοήτευση πὸν τὸν ἐξανάγκασαν νὰ ζητήσει ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο τὴ μετά-

θεσή του σὲ ἄλλη μητρόπολη, τὸ ὁποῖο στίς 30 Ἀπριλίου τοῦ 1974 τὸν μετέθεσε στὴ Μητρόπολη Ἀνέων. Ἐκτοτε ἔμεινε ὡς ἐφησυχάζων στὸ Παλαιὸ Φάληρο τῶν Ἀθηνῶν ἕως τὸ θάνατό του στίς 1 Φεβρουαρίου τοῦ 1988.

Στὸ πέμπτο μέρος (69-77) ὑπάρχει τὸ βιογραφικὸ τοῦ Μητροπολίτου Παύλου, ἀπὸ τὸ ὁποῖο παραθέτουμε ὀρισμένα στοιχεία. Γεννήθηκε στὸ Μακροχωρὶ τῆς Κωνσταντινούπολης στίς 27 Νοεμβρίου τοῦ 1935. Μετὰ ἀπὸ τὴν ἀποφοίτησή του ἀπὸ τὴν Ἀστικὴ Σχολὴ Μακροχωρίου (1948) παρακολούθησε τὰ μαθήματα τῶν δύο πρώτων τάξεων τοῦ γυμνασίου στὴ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολὴ καὶ στὴ συνέχεια γράφτηκε στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποφοίτησε τὸ 1958. Στὸ δεύτερο ἔτος, ὄντας φοιτητῆς τῆς θεολογίας, στίς 1 Ἀπριλίου τοῦ 1956, χειροτονήθηκε διάκονος ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη Δέρκων Ἰάκωβο (1950-1977) καὶ μετονομάστηκε ἀπὸ Κωνσταντῖνος σὲ Παῦλος. Στὴ συνέχεια ὑπηρέτησε στὴν Πατριαρχικὴ Αὐλὴ ὡς διάκονος (1958), διάκονος τῆς Σειρᾶς καὶ γραμματέας τοῦ Α΄ Πατριαρχικοῦ Γραφείου (1958-1964), Κωδικογράφος (1964), Ὑπογραμματέας (1964-1970) καὶ Ἀρχιγραμματέας τῆς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (1970-1974). Ἡ χειροτονία του σὲ πρεσβύτερο ἔγινε στὸν Πατριαρχικὸ Ναὸ τοῦ ἁγίου Γεωργίου στίς 30 Νοεμβρίου τοῦ 1970 καὶ μετὰ ἀπὸ λίγες μέρες χειροθετήθηκε ἀπὸ τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη Ἀθηναγόρα (1948-1972) ἀρχιμανδρίτης. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς διακονίας του στὸ Φανάρι ετοίμασε διδακτορικὴ διατριβὴ μὲ θέμα: *Τὸ Ἅγιον Μύρον ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ* καὶ τὸ 1973 ἀναγορεύθηκε διδάκτορας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ

Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης μὲ βαθμὸν ἄριστα. Στίς 30 Ἀπριλίου 1974 ἐξελέγη Μητροπολίτης Σουηδίας καὶ πάσης Σκανδιναβίας, μητρόπολη τὴν ὁποία ποίμανε ἕως τὶς 5 Μαΐου τοῦ 2014.

Στὸ ἕκτο μέρος (79-92) μὲ τίτλο: *Ἡ «Ἀνύπαρκτος» Ἱερὰ Μητρόπολις* παρουσιάζει τὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα τῆς Μητροπόλεως Σουηδίας ἀπὸ τὴν ἴδρυσή της ἕως τὸ 1969. Πῶς διαδέχθηκε τὸν Μητροπολίτη Σουηδίας Πολύευκτο (1969-1974), τὰ προβλήματα πού ἀντιμετώπισε ὁ προκατόχος του στὸ μικρὸ χρονικὸ διάστημα τῆς ποιμαντορίας του καὶ τὴν κατάσταση πού ἐπικρατοῦσε στὴ Μητρόπολη Σουηδίας. Στὴ συνέχεια ἀναφέρεται στὴ διοργάνωση τῆς Μητροπόλεως Σουηδίας καὶ καταγράφει τὶς δραστηριότητές του καὶ τὸ ἔργο πού ἐπιτέλεσε ἀθόρυβα ἐπὶ σαράντα ἔτη. Πρῶτο μέλημά του ἦταν τὸ 1976 ἡ ἴδρυση τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου στὴ Στοκχόλμη, ὁ ὁποῖος ὅπως τονίζει ἔδωσε τὴν πραγματικὴ ὑπόσταση τῆς Μητροπόλεως Σουηδίας. Μὲ τὴν ἴδρυσή του ἡ Μητρόπολη ἀπέκτησε τὰ γραφεῖα της καὶ ἄρχισε νὰ διοργανώνεται. Ἀκολουθῶς ὁ Σεβασμιώτατος γράφει: *Ἡ παῦσις τοῦ Μητροπολίτου Παύλου ἐκ τῶν ἐνεργῶν καθηκόντων του κατὰ τὸ ἔτος 2014, ὡς εἰκός, προκάλεσαν ἀπογοήτευσιν καὶ πικρίαν, διὰ τὴν ληφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπρόσμενον ἀπόφασιν, ὅχι μόνον ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς καὶ δημοσιεύει γράμμα Ἑλληνα διπλωμάτη πού ὑπηρέτησε στὴ Σουηδία τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ποιμαντορίας του πού ὑπῆρξε αὐτόπτης μάρτυς τῶν πολλῶν προσπαθειῶν πού κατέβαλε γιὰ τὴ διοργάνωση τῆς Μητροπόλεως Σουηδίας.*

Στὸ ἕβδομο μέρος (93-127) παρουσιάζει τὴν ἴδρυση τῆς ἑλληνορθόδοξης ἐνορίας

τῆς Στοκχόλμης (1975), τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Slussen, σὸ ὁποῖο καλύπτονταν οἱ λειτουργικὲς ἀνάγκες τῆς ἑλληνικῆς παροικίας μέχρι τὴν ἀπόκτηση τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τὸ 1976 χάρις στὶς ἐνέργειες τοῦ Σεβασμιωτάτου, πὸν δώρισε ἡ *Καθολικὴ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία*. Ἀναφέρεται στὶς ἀδελφικὲς σχέσεις τῆς Μητροπόλεως Σουηδίας μὲ τὴν *Καθολικὴ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία*, τὴν ἱστορία τοῦ ναοῦ ἁγίου Γεωργίου, πὸν κτίστηκε τὸ 1890, τὶς ἐπισκευὲς πὸν ἔγιναν ἀπὸ τὸ 1976, τὴ διαμόρφωση τοῦ ναοῦ κατὰ τὴν ὀρθόδοξο λειτουργικὴ παράδοση ὅπως τὴν κατασκευὴ ἁγίας τράπεζας, τέμπλου, ἀρχιερατικοῦ θρόνου, ἐκκλησιαστικῶν σκευῶν κ.ἄ. Στὴ συνέχεια γίνεται λόγος γιὰ τὴν ἀγιογράφηση τοῦ ναοῦ ἀπὸ μοναχοὺς τοῦ Ἁγίου Ὅρους, τὶς εἰκόνες τοῦ ναοῦ καὶ τὰ ἐγκαίνια του πὸν ἔγιναν μὲ λαμπρότητα στὶς 22 Ἰανουαρίου τοῦ 1976. Ἀμέσως παρακάτω παρατίθενται ἡ ὁμιλία τοῦ Σεβασμιωτάτου κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ. Γίνεται λόγος γιὰ τὴν ἀνέγερση τῆς αἵθουσας τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ (1980), ἡ ὁποία ὀλοκληρώθηκε σὲ ἕξι μῆνες, γιὰ τοὺς ἐφημέριους, γιὰ τοὺς πρωτοψάλτες, γιὰ τὴν Ἀδελφότητα Κυριῶν τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ, πὸν ἰδρύθηκε τὸ 1981 γιὰ φιλανθρωπικοὺς σκοποὺς, γιὰ τὴν πανήγυρη τοῦ ναοῦ καὶ τὴν τελευταία λειτουργία πὸν τέλεσε ὁ Σεβασμιώτατος. Κλείνει μὲ μία ἐπιστολὴ ἀνώνυμου ἑλληνικῆς καταγωγῆς ἱατροῦ τῆς Στοκχόλμης, ὁ ὁποῖος ἐπὶ δεκαετίες ἐκκλησιαζόταν τακτικὰ σὸν ναὸ χωρὶς νὰ ἔχει ἀναμιχθεῖ στὰ ἐκκλησιαστικὰ διοικητικὰ θέματα, στὴν ὁποία ἐκφράζει τὴν ἀπογοήτευσή του γιὰ τὴν μετάθεση τοῦ Σεβασμιωτάτου.

Τὸ ὄγδοο (129-139) μέρος ἀναφέρεται στὴν ἐνορία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου Οὐ-

ψάλας, πὸν ἄρχισε νὰ διοργανώνεται τὸ 1965, πὸν τότε ἡ Σουηδία ἐκκλησιαστικῶς ὑπαγόταν στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Θυατείρων καὶ Μεγάλης Βρετανίας. Ἡ συστηματικὴ διοργάνωση τῆς κοινότητος ἀρχίζει ἐπὶ Μητροπολίτου Παύλου Μενεβίσογλου τὸ 1974, ἐνῶ τὸ 1976 ἡ ἐνορία ἀπόκτησε τὸν ναὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὁ ὁποῖος ἀγοράστηκε. Ὁ Σεβασμιώτατος φρόντισε, ὅπως προβῆ σὸν ναὸ τοῦ ἁγίου Γεωργίου Στοκχόλμης στὴν ἀπαραίτητη ἐπισκευὴ (1976-1980) καὶ στὴ διαμόρφωσή του κατὰ τὴν ὀρθόδοξο λειτουργικὴ παράδοση. Τὰ ἐγκαίνια του ἔγιναν στὶς 16 Μαΐου τοῦ 1976, γιὰ τὰ ὁποῖα ἀναφέρεται ἀναλυτικὰ καὶ παραθέτει πατριαρχικὸ συγχαρητήριο γράμμα. Κάνει ἀναφορὰ γιὰ τὸν πρωτοπρεσβύτερο τοῦ ναοῦ Ἰωάννη Σεπτάλα, ὁ ὁποῖος παραιτήθηκε μετὰ ἀπὸ 37 ἔτη διακονίας, τὸν Μάιο τοῦ 2014. Κλείνει μὲ τὴν κατάσταση πὸν ἐπικρατοῦσε στὴν ἐνορία τῆς Οὐψάλας τὸ 2014.

Στὸ ἔνατο μέρος (141-154) κάνει λόγο γιὰ τὴν ἑλληνορθόδοξη κοινότητα τοῦ Ὁσλοῦ τῆς Νορβηγίας, τὴ διοργάνωσή της, τὴν ἀπόκτηση δωρεᾶς τοῦ ναοῦ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἀπὸ τὴν *Καθολικὴ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία* τὸ 1987. Ὁ ναὸς ἐπισκευάστηκε καὶ διαμορφώθηκε ὅπως γράφει ὁ Σεβασμιώτατος σύμφωνα πρὸς τὴν ὀρθόδοξο λειτουργικὴ παράδοση. Ἀκολουθοῦν δύο πατριαρχικὲς ἐπιστολὲς σχετικὲς μὲ τὴν ἀπόκτηση τοῦ ναοῦ πὸν ἀπευθύνονται σὸν Μητροπολίτη Παῦλο καὶ σὸν ὑπεύθυνο τῆς τότε *Καθολικῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας*. Ὁλοκληρώνει μὲ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ πὸν πραγματοποιήθηκαν μὲ λαμπρότητα στὶς 3 Μαΐου 1992 καὶ παραθέτει τὴν ὁμιλία του.

Στὸ δέκατο μέρος (155-174) παρουσιάζει τὴ διοργάνωση τῆς ἑλληνορθόδοξης

ἐνορίας τῆς Ἁγίας Τριάδος Γιότεμποργκ ἀπὸ τὸ 1967. Ἐπίσης στοιχεῖα γιὰ τὴν ἀπόκτηση καὶ τὴν ἀγορὰ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Τριάδος ἀπὸ τὴν Σουηδικὴ Ἐκκλησία τὸ 1998, τὰ πρόσωπα πού βοήθησαν στὸ ἔργο του, τὰ χρηματικὰ ποσὰ πού συγκεντρώθηκαν, τὸ δάνειο πού ἔλαβε, τὴν ἀποπληρωμὴ του καὶ τὰ ἐγκαίνιά του τὸ 1999. Δημοσιεύει τὴν ὁμιλία πού πραγματοποίησε τὴν ἡμέρα τῶν ἐγκαίνιων. Ἀκόμα ἀναφέρεται στὸν ἐορτασμὸ τῆς δεκαετίας τῶν ἐγκαίνιων τοῦ ναοῦ (2009) καὶ γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ κατάσταση πού ἐπικρατοῦσε στὴν ἐνορία τὸ 2014.

Τὸ ἐνδέκατο μέρος (175-184) φέρει τὸν τίτλο *Ἄλλαι ἐνορίαι ἐν Σουηδία*. Ἐδῶ ἀναφέρεται στὴ διοργάνωση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς στὸ Μάλμε τῆς Σουηδίας πού ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 1966, στὴν ἐνορία τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Μπορῶς, πού ἰδρύθηκε στὰ τέλη τοῦ 1967 καὶ στὴν ἐνορία τοῦ Ἁγίου Νικολάου Κάλμαρ πού ἰδρύθηκε τὸ 1970. Στὴν ἐνότητα αὐτὴ ἀναφέρει ἐνδιαφέροντα γεγονότα, καθὼς καὶ τὴ διοργάνωση τῶν ἐνοριῶν κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ποιμαντορίας του ἕως τὸ 2014.

Στὸ δωδέκατο μέρος (185-191) κάνει ἀναφορὰ γιὰ τὴν ἐνορία τοῦ ἁγίου Γεωργίου Κοπεγχάγης, τὴν ὁποία διοργάνωσε καὶ τίς προσπάθειές πού κατέβαλε γιὰ τὴν ἀπόκτηση ἑλληνορθόδοξου ναοῦ. Οἱ λειτουργικὲς ἀνάγκες τῆς ἐνορίας ἀπὸ τὸ 1976 καλύπτονται ἐπὶ μονίμου βάσεως σὲ ναὸ πού παραχωρεῖ ἡ Ῥωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία. Στὴ συνέχεια ἀναφέρεται στὴν πανηγυρικὴ λειτουργία πού τελέστηκε τὸ 1979, τὸ Πάσχα πού γιορτάστηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὴ Γροιλανδία τὸ 1995 μὲ ἀφορμὴ τὴ διοργάνωση διεθνοῦς ἱατρικοῦ συνεδρίου στὸ ὁποῖο ἔλαβαν μέρος ἄρκετοὶ Ἕλληνες ἱατροί.

Στὸ δέκατο τρίτο μέρος (193-214) γράφει γιὰ τὸ ἡσυχαστήριον τοῦ ἁγίου Νικολάου Ραϊτβικ, γιὰ τὸν ἀρχιμανδριτὴ Εὐσέβιο Βίττη (1927-2009), τὴν προσφορὰ του στὴ Μητρόπολη Σουηδίας καὶ τὴν πρώτη ἐπικοινωνία πού εἶχε μαζί του. Ἐπίσης δημοσιεύει τὴν ἐπιστολὴ πού τοῦ ἔγραψε μετὰ τὴν ἐκλογή του στὴ Μητρόπολη Σουηδίας (1974). Ἀκολούθως περιγράφει τὴν πρώτη ἐπισκέψή του στὸ ἡσυχαστήριον τοῦ ἁγίου Νικολάου (1974), τὴν ὑπαγωγή τοῦ ἡσυχαστηρίου στὴ Μητρόπολη Σουηδίας, τὴν ἔνταξη τοῦ ἀρχιμανδριτῆ Εὐσεβίου Βίττη στὴ Μητρόπολη, τὴν ἐγκαταβίωσή του στὸ Ἅγιο Ὅρος (1980) καὶ τὴν Ἀδελφότητα τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Δημοσιεύει δύο ἐπιστολές περὶ τοῦ Εὐσεβίου Βίττη (1973) πού φυλάσσονται στὸ ἀρχεῖο τῆς Μητροπόλεως Σουηδίας. Κλείνει μὲ τὴν πυρκαγιά πού ξέσπασε τὸ 2010 στὸ ἡσυχαστήριον, τὸ ὁποῖο κήκε ὀλοσχερῶς.

Στὸ δέκατο τέταρτο μέρος (215-221) ἀναφέρεται στὴν ἱστορία τῆς Μητροπόλεως Σουηδίας καὶ πάσης Σκανδιναβίας, τὴν ὁποία ἔγραψε καὶ ἐξέδωσε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1994 καὶ ἐμπλούτισε μέχρι σήμερα. Ἐπίσης κάνει λόγο γιὰ τὸ Δελτίο τῆς Μητροπόλεως Σουηδίας (1976-1014), πού ἀποτελεῖ πλούσια πηγή καὶ μαρτυρία τῆς ἱστορίας τῆς Μητροπόλεως, γιὰ τὸ Ἡμερολόγιο τῆς Μητροπόλεως (1981-2014), γιὰ τὸ ἀρχεῖο της καὶ γιὰ τὸ συγγραφικὸ του ἔργο.

Στὸ δέκατο πέμπτο μέρος (229-233) κάνει λόγο γιὰ τὴ διοργάνωση τῆς Μητροπόλεως Σουηδίας, γιὰ τὸ καταστατικὸ της, γιὰ τὴ γνωμοδότηση τοῦ καθηγητῆ Γερασίμου Κονιδάρη τὸ 1977 καὶ γιὰ τὴν Ἰσλανδία.

Στὸ δέκατο ἕκτο μέρος (231-238) παρουσιάζει τὸ ληξιαρχικὸ ἀρχεῖο βαπτίσεων,

γάμων και κηδειών της Μητροπόλεως Σουηδίας και παραθέτει στατιστικά στοιχεία των ετών 1970-2014. Στη συνέχεια αναφέρεται στο δικαίωμα τέλεσης γάμου και στις οδηγίες της τέλεσης βάπτισης και γάμου.

Στο δέκατο έβδομο μέρος (239-247) όμιλεϊ για τη νομική υπόσταση της Μητροπόλεως Σουηδίας και για τον χωρισμό Έκκλησίας και Πολιτείας στη Σουηδία το 2000. Επίσης τις συνέπειές που είχαν οι άλλες εκκλησίες και τα θρησκευόμενα. Στη συνέχεια μάς δίνει πληροφορίες για τη Μητρόπολη Σουηδίας που εμφανίζεται ως *καταγεγραμμένο θρήσκευμα* στον κατάλογο του κράτους, για τον εκκλησιαστικό φόρο και για την κρατική οικονομική βοήθεια προς τη Μητρόπολη.

Στο δέκατο όγδοο μέρος (249-259) παρουσιάζει τα οικονομικά της Μητροπόλεως Σουηδίας και του μητροπολιτικού ναού αγίου Γεωργίου Στοκχόλμης. Δημοσιεύει δύο οικονομικούς ισολογισμούς του έτους 2013 και κάνει σχόλια και παρατηρήσεις στα οικονομικά της Μητροπόλεως Σουηδίας.

Στο δέκατο ένατο μέρος (261-267) γράφει για το *κρυπτόν* και *φανερών* παρασκήνιο και παρουσιάζει γεγονότα πριν και μετά από τη μεταθεσή του στη Μητρόπολη Άμασειας στις 5 Μαΐου του 2014. Στη συνέχεια αναφέρεται στη μεταθεσή του, την οποία δεν αποδέχθηκε και επιδίωξε να παραμένει ως μητροπολίτης πρώην Σουηδίας και πάσης Σκανδιναβίας. Στο κανονικό δικαιο και στη διάδοχο κατάσταση. Κλείνει με τις εκδηλώσεις αγάπης, τις συμπαραστάσεις ανθρώπων προς το πρόσωπό του και εκφράζει σ' όλους που εκδήλωσαν αισθήματα αγάπης, στοργής και συμπράξεως τις θερμές ευχαριστίες του.

Άκολουθούν το γενικό εύρητήριο (271-283), η βιβλιογραφία (285-287), τα περιεχόμενα του βιβλίου στη σουηδική γλώσσα (289-294) και ο κατάλογος δημοσιευμάτων του Μητροπολίτου Παύλου (295-300). Ήδη σημειωθεί ότι εντός του βιβλίου παραθέτει φωτογραφίες από τη δράση και το έργο του, καθώς και ναούς της Μητροπόλεως Σουηδίας.

Από τα παραπάνω διαπιστώνουμε ότι πρόκειται για ένα πολύ ενδιαφέρον και αξιόλογο βιβλίο, που αποτελεί τη μοναδική έμπειροστατωμένη πηγή της ιστορίας της Μητροπόλεως Σουηδίας και πάσης Σκανδιναβίας που έχει γραφεί έως σήμερα. Το βιβλίο αποτελεί συνέχεια του βιβλίου με τίτλο: *Μητροπολίτου Σουηδίας και πάσης Σκανδιναβίας Παύλου (1974-2014). Τεσσαράκοντα έτη αρχιερατείας*, που γράφτηκε με άφορη τη συμπλήρωση σαράντα ετών ποιμαντορίας του Σεβασμιωτάτου στη Μητρόπολη Σουηδίας που συμπίπτει με την αιφνίδια παύση του εκ των ένεργειά καθηκόντων του δια μεταθέσεως στη Μητρόπολη Άμασειας. Έχει γραφεί πολύ προσεκτικά, με ειλικρίνεια, αγάπη και σεβασμό προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο και για τη Μητρόπολη Σουηδίας, χωρίς να εκθέτει πρόσωπα και να διαστρεβλώνει γεγονότα. Η γλώσσα που χρησιμοποιεί είναι απλή καθαρεύουσα με σαφήνεια, που διδάχθηκε στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης, ή οποία κρατά σε ενδιαφέρον τον σημερινό αναγνώστη. Μέσα από αυτό το πλούσιο υλικό που συγκέντρωσε ο Σεβασμιώτατος μπορεί κάποιος να μάθει την ιστορία μιας μητρόπολης του Οικουμενικού Πατριαρχείου, πώς δραστηριοποιείται και τα προβλήματά που αντιμετωπίζει μακριά από την έδρα του. Ακόμη τη ζωή, τη δράση, τις δυσκολίες και τα προβλήματα

ένος ἀρχιερέως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου.

Τέλος, εὐχαριστοῦμε τὸν Σεβασμιώτατο πού μᾶς χάρισε ἕνα πολύτιμο βιβλίο καὶ ἀναμένουμε νὰ μᾶς παρουσιάσει νέες μελέτες, πού εἶναι ὅπως πάντοτε πολὺ ἐνδιαφέρουσες, πρωτότυπες καὶ συμπαθητικές. Ὁ Θεὸς νὰ τοῦ χαρίζει ὑγεία καὶ Ἔτη Πολλά!

Πασχάλης Βαλσαμίδης
Ἐπίκουρος Καθηγητῆς
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Β. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, *Ἡ κρίση ὑπὸ τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν*, Ἐκδόσεις Γρηγόρη, Ἀθήνα 2015, σ.σ. 74.

Μὲ αὐτὸ τὸ χρηστικὸ λόγῳ μεγέθους ἐγχειρίδιο-παρέμβαση στὸν εὐρύτερο προβληματισμὸ γύρω ἀπὸ τὴν κρίση, τίς κρίσεις, τὰ αἷτια καὶ τίς προϋποθέσεις πού τίς γεννοῦν καὶ τίς ἀναπαράγουν, καθὼς ἐπίσης καὶ τίς συνέπειες πού οἱ κρίσεις ἐπιφέρουν στὴν κοινωνία, ὁ καθηγητῆς τῆς Κοινωνιολογίας τῆς Ὁρθοκείας καὶ τῆς Κοινωνικῆς Ἠθικῆς στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν Ἀπόστολος Νικολαΐδης ἐπιχειρεῖ νὰ δώσει μίαν ὀρθόδοξη διάσταση, μέσα ἀπὸ τὸ *“φῶς τῆς διδασκαλίας τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν”*, προχωρώντας σὲ μίαν τομὴ στὴν γενικότερη προβληματικὴ πού φαίνεται νὰ ἀντιμετωπίζει μᾶλλον μονοδιάστατα καὶ ὀλισθητικὰ τὸ φαινόμενο τῆς κρίσης. Ὅπως διαπιστώνει καὶ ὁ ἴδιος, πολλοὶ *«περιορίζουν (τὴν κρίση) στὸν τομέα τῆς οικονομίας, ἐνῶ ἄλλοι τὴ διευρύνουν στὸ σύνολο τοῦ κοινωνικοῦ βίου ... ἀνήκω σ’ αὐτοὺς πού συμμερίζονται τὴ δεύτερη ἐκτίμηση γιὰ τὴ γενικευμένη κρίση ...»* (σ. 9).

Τὸ ἐγχειρίδιο χωρίζεται σὲ τρεῖς ἐνότητες: Στὴν πρώτη ἐνότητα γίνεται λόγος γιὰ

τὸ βάθος τῆς κρίσης (σ. 9), τίς πολλαπλῆς διαστάσεις πού αὐτὴ μπορεῖ νὰ ἔχει, στίς ὁποῖες ὁ συγγραφέας ἀναφέρεται σὲ ἐπὶ μέρους ὑποενότητες (Ὁρθοκεντρικὴ κρίση, πνευματικὴ κρίση, πολιτισμικὴ κρίση, πολιτικὴ κρίση, οἰκονομικὴ καὶ ἐθνικὴ κρίση).

Στὴ δεύτερη ἐνότητα γίνεται λόγος γιὰ τὰ βαθύτερα αἷτια τῆς κρίσης (σ. 29), τὰ ὁποῖα ὁ συγγραφέας τὰ ἐντοπίζει στὴν ἀπουσία τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου καὶ στὴν ἀπουσία τῆς ἀγάπης. Ὅπως τονίζει ὁ συγγραφέας, ἀναφερόμενος στὸν ἱ. Χρυσόστομο: *«... ὅ,τι δὲν γίνεται γιὰ τὸ Θεὸ ἢ μὲ τὸ Θεό, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸ εἶναι πνευματικὸ, εἶναι λίαν βλαβερὸ ...»* (σ. 30).

Στὴν τρίτη καὶ τελευταία ἐνότητα (σ. 39) ἐπιχειρεῖ διάγνωση τῶν ἐπὶ μέρους συνεπειῶν τῆς κρίσης στὴν κοινωνία ἐνῶ προτείνει μέσα ἀπὸ ἀντιθετικὰ σχήματα προοπτικῆς ὑπέρβασής της. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, ὁ πολὺπειρος ἐκπαιδευτικὸς θέτει ἄμεσα καίρια γνωσιολογικὰ ἐρωτήματα, λέγοντας τὰ πράγματα μὲ τὸ ὄνομά τους σκιαγραφώντας τὴν πραγματικότητα, ἐνῶ ταυτόχρονα, ἀποφεύγοντας ἀνέξοδη κριτικὴ, συμβάλλει στὴν πνευματικὴ οἰκοδομὴ, ἀναδεικνύοντας λύσεις σὲ σύγχρονα προβλήματα, μέσα ἀπὸ τὴ δημιουργικὴ παράθεση τῆς Πατερικῆς διδασκαλίας. Εἶναι ἐνδεικτικοὶ οἱ τίτλοι τῶν ὑποενοτήτων Μοναξιά ἢ συλλογικότητα;, ὁ γάμος ὡς σύμβαση ἢ ὡς μυστήριον;, παιδεία γιὰ τὴ γνώση ἢ γιὰ τὴν ἀγάπη;, Ἔργασία γιὰ μένα ἢ γιὰ τοὺς ἄλλους;, Πλοῦτος, φτώχεια καὶ χρήματα: χρῆση ἢ κατάχρηση;, Πολιτικὴ: ἀγώνας γιὰ τὴν ἐξουσία ἢ γιὰ τὸ λαό;, Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ ὅσα ἀναφέρονται γιὰ τὸν πλοῦτο, τὴ φτώχεια καὶ τὸ χρῆμα, γιὰ τὰ ὁποῖα διευκρινίζεται ὅτι: *«κανένα ἀπὸ*

τὰ παραπάνω δὲν εἶναι καθεαυτὸ κακό. Ἡ κακία προκύπτει ἀπὸ τὸν τρόπο χρήσης τους» (σ. 57).

Στὸν ἐπίλογο ὁ συγγραφέας ἐπισημαίνει γιὰ ἄλλη μία φορὰ τὴν ἀναποτελεσματικότητα τῶν θεωρητικῶν προτάσεων γιὰ τὴν ἀντιμέτωπιση τῶν κρίσεων, καθὼς καὶ τῶν ἀντίστοιχων δοκιμασμένων ἱστορικῶν ἐφαρμογῶν τους, ἐντοπίζοντας τὴν αἰτία τῆς ἀποτυχίας τους στὸ γεγονός ὅτι «προσπάθησαν νὰ ἀλλάξουν τὴν κοινωνία καὶ τὸν ἄνθρωπο ἔξωθεν καὶ ὄχι ἔσωθεν, ὅπως ἐπιχειρεῖ διαχρονικὰ ἡ Ἐκκλησία» (σ.σ. 73-74).

Νικόλαος Α. Δεναξᾶς

Δρ. Κοινωνιολογίας τοῦ Χριστιανισμοῦ
Διδάσκων Τμ. Κοινωνικῆς Θεολογίας ΕΚΠΑ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΝΙΚΑΙΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ,
Ἄνάλεκτα, Ἐκδ. Οἶκ. Κ. καὶ Μ. Ἀντ.
Σταμούλη, Θεσσαλονίκη 2017, σσ. 408.

Ὁ Μητροπολίτης Γέρων Νικαίας Κωνσταντῖνος τελευταῖα ἐτοίμασε ἕναν καλαίσθητο τόμο μὲ πολὺ μεράκι, ποὺ περιέχει λόγους, ἀνακοινώσεις, ὁμιλίες καὶ προσφωνήσεις, τίς ὅποιες ἐκφώνησε κατὰ καιροὺς.

Στὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου, σὲ ἡλικία 88 χρονῶν, γράφει: «Σκοπὸς αὐτοῦ τοῦ βιβλίου δὲν εἶναι νὰ συμπεριληφθεῖ ὁ γράφων στὴ χάριτη ἀθανασία ἀλλὰ ἡ ἀνταπόκρισις στὴν ἐπιθυμία φίλων καὶ μαθητῶν του νὰ ἀφήσῃ ἕνα μικρὸ δείγμα γραφῆς κατὰ τὴν 67χρονη διακονία του στὴ Μητέρα Ἐκκλησία».

Πρὶν παρουσιάσουμε τὸ βιβλίο τοῦ Σεβασμιωτάτου, ἐπιθυμοῦμε νὰ ἀναφέρουμε ὀλίγα βιογραφικὰ στοιχεῖα του. Γεννήθηκε στὴ Χαλκηδόνα στίς 23 Ἰουλίου 1929. Τὰ ἐγκύκλια γράμματα διδάχθηκε στὴ γενετικεῖρά του. Συνέχισε τίς γυμνασιακὲς σπου-

δὲς στὴ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ (1941-1944) καὶ ἀκολούθως εἰσήχθη στὴ Θεολογικὴ Σχολῇ τῆς Χάλκης, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποφοίτησε ἀριστοῦχος τὸ 1950. Στίς 17 Δεκεμβρίου 1950 χειροτονήθηκε διάκονος ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη Δέρκων Ἰάκωβο (1950-1977). Τὸν Μάιο τοῦ 1955 διορίστηκε στὴν Πνευματικὴ Διακονία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τὸν Μάρτιο τοῦ 1956 ἐπιμελητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης. Στίς 22 Ἀπριλίου 1956 χειροτονήθηκε πρεσβύτερος καὶ προχειρίστηκε ἀρχιμανδρίτης. Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1958 ἀνέλαβε καθήκοντα γραμματέα στὴ Θεολογικὴ Σχολῇ τῆς Χάλκης, θέση τὴν ὁποία ὑπηρετήσε ἕως τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1962. Στίς 15 Νοεμβρίου 1966 διορίστηκε καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης. Στίς 11 Ἰανουαρίου 1972 ἐξελέγη ἐπίσκοπος Ἀπολλωνιάδος καὶ τὸν Μάρτιο τοῦ ἰδίου ἔτους ὁ Πατριάρχης Ἀθηνᾶγόρας τὸν τοποθέτησε στὴν Ἀρχιερατικὴ Προϊσταμενία Ταταοῦλων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως. Στίς 29 Ἰουλίου 1972 ὁ Πατριάρχης Δημήτριος τοῦ ἀνέθεσε τὴν τοποτηρητεία τῆς Μεγάλῃς Πρωτοσυγγελλίας. Στίς 26 Μαρτίου 1974 προήχθη στὴ Μητρόπολη Πριγκηποννήσων καὶ στίς 15 Μαρτίου 1977 μετετέθη στὴ Μητρόπολη Δέρκων. Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Βαρθολομαῖος στίς 22 Ἰουλίου 2004 σὲ συνεδρίαση τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου ἀποκατέστησε τὴ Γερωντικὴ τιμὴ καὶ ἀξία τοῦ Μητροπολίτου Δέρκων. Ποίμανε τὴ Μητρόπολη Δέρκων ἕως τίς 29 Αὐγούστου 2011, ὅποτε μετετέθη στὴ Γερωντικὴ Μητρόπολη Νικαίας.

Ὁ Σεβασμιώτατος ἀφιερώνει τὸν τόμο στὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη Βαρθολομαῖο μὲ αἰσθήματα ἀγάπης, ἐκτίμησῆς καὶ